

UOT 372.853

Aida Müşfiq qızı Nəsirova

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin
fəlsəfə proqramı üzrə doktorantı
<https://orcid.org/0009-0000-7743-6169>
E-mail. nesirovaaida1998@gmail.com
[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(6\).219-221](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(6).219-221)*

ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİNDƏ FİZİKANIN TƏDRİSİNDƏ “KEYS” TEKNOLOGİYASINDAN İSTİFADƏNİN FUNKSIONAL İMKANLARI

Aida Mushfig Nasirova

*doctorial student in the program of doctor of philosophy
of Azerbaijan State Pedagogical University*

FUNCTIONAL POSSIBILITIES OF USING CASE TECHNOLOGY IN THE TEACHING OF PHYSICS IN GENERAL EDUCATION SCHOOLS

Аида Мушви́г гызы Насирова

*докторант по программе доктора философии Азербайджанского Государственного
Педагогического Университета*

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КЕЙС-ТЕХНОЛОГИИ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ ФИЗИКИ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ

Xülasə. Bu məqalədə fizikanın tədrisində Keys texnologiyasının funksional imkanları, onun üstünlükləri və pedaqoji səmərəliliyi araşdırılır. Məqsəd bu texnologiyanın tədris prosesinə gətirdiyi yenilikləri, şagirdlərin analitik və tədqiqatçılıq bacarıqlarına təsirini nümunə əsasında müəyyənləşdirməkdir.

Açar sözlər: “Keys” texnologiyası, funksional imkanlar, keys tapşırığı, analitik bacarıq, tədqiqatçılıq bacarığı

Abstract. This article examines the functional capabilities of Case technology in teaching physics, its advantages and pedagogical effectiveness. The aim is to determine the innovations this technology brings to the teaching process and its impact on students' analytical and research skills on the basis of an example.

Keywords: “Case” technology, functional capabilities, case study, analytical skills, research skills

Аннотация. В статье рассматриваются функциональные возможности кейс-технологии в обучении физике, её преимущества и педагогическая эффективность. Цель статьи – на конкретном примере определить инновационные возможности, которые привносит данная технология в учебный процесс, и её влияние на аналитические и исследовательские навыки студентов.

Ключевые слова: «Кейсовые» технологии, функциональные возможности, кейс-стади, аналитические навыки, исследовательские навыки

Müasir dövrdə təhsil sistemində baş verən yeniliklər, informasiya texnologiyalarının inkişafı və innovativ pedaqoji yanaşmaların meydana çıxması fənlərin tədrisində yenilikçi texnologiyaların tətbiqini zəruri edir. Bu səbəbdən, fizika fənninin tədrisi də ənənəvi texnologiyalardan uzaqlaşaraq, şagirdlərin aktiv öyrənmə prosesinə cəlb olunmasını təmin edən metodlar-

la təkmilləşdirilməlidir. Bu istiqamətdə son illərdə tətbiq olunan müasir təlim texnologiyalarından biri də **Keys texnologiyasıdır**. Keys texnologiyası real situasiyaların təhlili üzərində qurularaq, şagirdlərə problem həll etmə, analitik və tədqiqatçılıq bacarıqlarını, həmçinin komanda şəklində işləmə bacarıqlarını inkişaf etdirir. Bu texnologiyanın fizika kimi təcrübəyə və

məntiqə əsaslanan bir fənnin tədrisində istifadəsi, nəinki şagirdlərin dərəcə marağını artırır, həmçinin onların elmi biliklərini praktikaya tətbiq etmə bacarığını da formalaşdırır. Keys texnologiyasının funksiyası onun mümkün effektivliyi kimi başa düşülür. Keys özündə müəyyən funksional sistemi və çoxluğu təmsil edir. Keys texnologiyasının tədris prosesinə daxil edilməsinə ehtiyac çox böyükdür. Bu, iki tendensiya ilə bağlıdır. *Birincisi*, fundamental və tətbiqi tədqiqatların inkişafının ümumi istiqamətindən, onların konkret biliklərin əldə edilməsinə deyil, təfəkkür fəaliyyətinin bacarıqlarının, analitik və tədqiqatçılıq bacarıqlarının formalaşdırılmasına və inkişafına yönəldilməsindən irəli gəlir. *İkincisi*, birinci tendensiyanın tələblərinə cavab verməklə yanaşı, həm də fərqli situasiyalarda şagird özünü optimal aparma qabiliyyətinə malik olmalı, problemi həll edərkən öz hərəkətlərinin sistemliliyi və effektivliyi ilə seçilməlidir.

Bu cərəyanların kəsişməsi və qarşılıqlı təsiri istər-istəməz Keys texnologiyasının rolunu gücləndirəcəkdir.

Keys texnologiyasının tədris prosesində aşağıdakı funksional imkanları vardır:

- *Analitik və problemlərin həlli bacarığını inkişaf etdirir.* Bu zaman şagirdlər real və ya reala yaxın situasiyalarda qərar verməyə təşviq olunurlar. Onların analitik düşünmə, səbəb-nəticə əlaqələrini anlama bacarığı güclənir.

- *Fənlərarası təlimi təşviq edir.* Keys texnologiyası müxtəlif fənləri birləşdirərək kompleks təlim imkanları yaradır. Məsələn, təqdim olunan keys tapşırığı özündə həm fizikanı, həm riyaziyyatı, həm də kimyanı ehtiva edə bilər.

- *Fərdi və qrup işlərini dəstəkləyir.* Şagirdlər keysləri təkbəşinə və ya qrup şəklində analiz edərək həm fərdi, həm də kollektiv öyrənmə bacarığına yiyələnirlər. Beləliklə, onlarda əməkdaşlıq və komandada işləmək bacarığı inkişaf edir.

- *Öyrənməni daha maraqlı və praktik edir.* Belə ki, mücərrəd nəzəri biliklər real həyatı vəziyyətlərlə əlaqələndirilir. Bu da şagirdlərin motivasiyasını artırır, çünki şagirdlər öyrəndiklərinin real həyatda necə tətbiq olunduğunu müşahidə edirlər.

- *Simulyasiya və rol oynama ilə dəstəklənə bilər.* Bəzi keyslər şagirdlərin rol canlandırmaları ilə daha effektiv olur. Bu xüsusilə məktəbdə fizikanın öyrənilməsinin ilkin mərhələsin-

də daha səmərəlidir. Rol oyunu və simulyasiya şagirdlərin dərəcə fəallığını artırır və abstrakt anlayışların konkretləşdirilməsinə kömək edir.

- *Qiymətləndirmə üçün geniş imkanlar yaradır.* Belə ki keys tapşırığını yerinə yetirərkən şagirdlərin bilikləri həmçinin, analitik, tədqiqatçılıq və əməkdaşlıq bacarığı müşahidə edilərək qiymətləndirilə bilər.

- *Rəqəmsal texnologiyalarla birləşdirilə bilər.* Keyslər multimedia vasitələri ilə (video və animasiyalar, interaktiv simulyasiyalar və s.) daha zəngin hala gətirilə bilər.

- *Real həyatla əlaqə yaradır.* Keys texnologiyası real hadisələr və problemlər əsasında qurulduğundan, şagirdlər nəzəri bilikləri praktik vəziyyətlərə tətbiq etməyi öyrənirlər. Məsələn, “elektrik enerjisinin evdə səmərəli istifadəsi” mövzusunda keys işlənməsi şagirdləri gündəlik həyatla əlaqələndirir.

- *Tədqiqatçılıq bacarıqlarını formalaşdırır.* Keys tapşırıqları şagirdləri məlumat axtarışına, eksperiment qurulmasına və nəticələrin analizinə təşviq edir. Məsələn, “evimizdəki yarımkeçirici cihazlar” mövzusunda keys tapşırığında şagirdlər məlumat axtarışında olurlarsa, “LED-lə sadə işıqlandırma dövrəsi” keysini yerinə yetirərkən eksperiment qururlar. Beləliklə, şagirdlərdə tədqiqatçılıq bacarığı formalaşır.

- *Yaradıcı və çevik düşünməni təmin edir.* Keys texnologiyası şagirdləri bir problemin fərqli həll yollarını düşünməyə vadar edir və şagird həllər arasından verilmiş şərait üçün ən optimal və səmərəli olan yolu seçir.

Şagirdlərin analitik və tədqiqatçılıq bacarıqlarının inkişafında Keys texnologiyasının müəyyən funksiyalarının üstünlük təşkil etdiyini VIII siniflər üçün hazırladığımız keys tapşırıq nümunəsi üzərində görəcəksiniz.

Nümunə keys tapşırığı: “Şüşə butulkaya isti su töksək nə baş verər?” Bir şagird müşahidə edir ki, bəzən soyuq şüşə butulkanın içinə isti su tökdükdə şüşə çatlayır və ya qırılır. O bu hadisənin səbəblərini başa düşmək istəyir:

- Bu hadisə hansı fiziki səbəbdən baş verir?

- Cisimlərin istidən genişlənməsi bu prosesdə necə rol oynayır?

- Bu hadisənin qarşısını almaq üçün nə etmək olar?

Bu keysin məqsədi şagirdlərin **bərk cisimlərin istiliklə genişlənməsi, istilik ötürül-**

məsi və materialların mexaniki xassələri mövzusunun analitik təhlil vasitəsilə başa düşməsidir. Bu da onların analitik bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Şagird üçün suallar:

1. İsti suyun şüşə ilə təması zamanı hansı proses baş verir?
2. Şüşə materialının istilik keçiriciliyi nəyə görə vacibdir?
3. Niyə şüşənin içi daha tez qızır, çölü isə soyuq qalır?
4. Bu temperatur fərqi nə ilə nəticələnə bilər?
5. Hansı materiallarda bu hadisə baş vermir və niyə?

Tədqiqat sualı:

“İsti mayələrin müxtəlif növ qablarla təmasında yaranan istilik gərginliyi necə dəyişir?”

Ləvazimatlar: 1.Şüşə (məsələn, banka); 2. Keramika stəkan; 3. Plastik stəkan (möhkəm, istilik keçirməyə davamlı); 4. Termometr; 5. 60°C isti su; 6. Otaq temperaturunda su; 7. Saniyəölçən; 8. Rəngli marker və müşahidə vərəqi

Təcrübənin gedişatı:

1. Hər bir qabı otaq temperaturuna qədər soyudun.
2. Qablara eyni miqdarda 60°C isti su tökün.
3. Qabların çatlayıb-çatlamadığını, forma dəyişikliyinə, səthdə izləri, qızma sürəti kimi faktorları müşahidə edin.

4. Hər qab üçün zamanla temperatur dəyişməsinə termometrlə ölçün və cədvəldə qeyd edin.

5. Hansı qab istiliyi tez ötürdü? Hansı qabda gərginlik izləri çox idi?

Bu təcrübəni apararkən şagirdlər müşahidə edir ki, otaq temperaturundakı suyu 3 fərqli qaba tökdükdə ciddi bir dəyişiklik baş vermir. Daha sonra isti suyu tökdükdə isə müəyyən müddətdən sonra şüşənin çatladığını, plastik stəkanın deformasiyaya uğradığını amma keramika stəkanda dəyişiklik olmadığını müşahidə edə bilərlər. Beləliklə, bu tapşırıq şagirdlərin analitik, tədqiqatçılıq, müşahidə, nəticə çıxarma bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Problemin aktuallığı. Müasir təlim texnologiyası olan “Keys” texnologiyasından fizika dərslərində istifadə şagirdlərin bir çox bacarıqlarını, ən əsas da analitik və tədqiqatçılıq bacarığını inkişaf etdirir ki bu da 21-ci əsr insanında olması vacib olan bacarıqlardır. Bu baxımdan tədris prosesində zəngin funksional imkanlara sahib və ölkəmizdə çox gənc hesab edilən “Keys” texnologiyasından istifadə olduqca aktualdır.

Problemin elmi yeniliyi. Məqalədə “Keys” texnologiyasının funksional imkanları və onlara əsasən şagirdlərdə formalaşdırdığı bacarıqlar keys tapşırıq nümunəsi əsasında göstərilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalə təkcə fizika deyil, bütün oxucu fənn müəllimləri üçün olduqca faydalıdır. Onlar gənc olan “Keys” texnologiyasının funksional imkanları və keys tapşırıq nümunəsi ilə tanış olub, analoji olaraq onu öz dərslərində tətbiq edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. İsmayılov, İ. Fizikanın tədrisi metodikasının müasir problemləri (Magistr hazırlığı üçün dərslərlik) 3-cü nəşr, —Bakı: — 2023. — 442 s.
2. Nəzərov, A.M. Müasir təlim texnologiyaları. Dərs vəsaiti. —Bakı: ADPU nəşriyyatı, —2012. —10-17 s.
3. Чеботарь, Ю.М. Деловые игры и кейсы как методы организации и проведения научных исследований. —Москва. —2013. — с.86-89.
4. Pratibha Patankar, “Pedagogy of Case Study”, Chapter 2. — India.— 2021. —pp.33-36

Redaksiyaya daxil olub: 03.10.2025

XARİCİ DİLLƏRİN TƏDRİSİ METODİKASI
METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

UOT 372.881.111.1

Fəridə Məşi qızı Hüseynova

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin baş müəllimi,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
<https://orcid.org/0000-0002-0250-3467>
E-mail: feridehuseynova21@gmail.com
[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(6\).222-226](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(6).222-226)*

**İNGİLİS DİLİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİNDƏ METODİK YANAŞMALARDAN
İSTİFADƏ**

Farida Mashi Huseynova

*senior teacher at Azerbaijan State Pedagogical University,
doctor of philosophy in pedagogy*

USING METHODOLOGICAL APPROACHES IN ENGLISH LANGUAGE EVALUATION

Фарида Маши гызы Гусейнова

*старший преподаватель
Азербайджанского Государственного Педагогического Университета,
доктор философии по педагогике*

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ В ОЦЕНИВАНИИ
АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА**

Xülasə. Məqalə ali təhsildə ingilis dilinin tədrisində tələbələrin bilik və bacarıqlarının qiymətləndirilməsi metodikasıdan bəhs edir və ingilis dilinin qiymətləndirməsində bir sıra metodik yanaşmaların geniş şərhinə əsaslanmışdır. Məqalənin məqsədi müəllimlərə ingilis dili təhsilində hərtərəfli qiymətləndirmə strategiyasının necə həyata keçiriləcəyi barədə ətraflı məlumat verməklə üçün onların effektivliyini, üstünlüklərini və məhdudiyyətlərini araşdıraraq müxtəlif qiymətləndirmə üsullarını təqdim etməkdir. Bu araşdırma ingilis dilində metodik üsulların köməyi ilə tələbələrin ümumi dil səviyyəsini müəyyən etməyə imkan verir və onların dil bacarıqlarının təkmilləşməsi yollarını açıqlayır.

Açar sözlər: *qiymətləndirmə metodikası, strategiya, dil səviyyəsi, təkmilləşmə*

Abstract. The article deals with the methodology of assessing students' knowledge and skills in teaching English in higher education and is based on a broad description of a number of methodological approaches in assessing English. The article aims to provide teachers with detailed information on how to implement a comprehensive assessment strategy in English education and to present various assessment methods by examining their effectiveness, advantages, and limitations. This study allows for determining the general language level of students with the help of methodological methods in English and reveals ways to improve their language skills.

Keywords: *assessment methodology, strategy, language level, improvement*

Аннотация. Статья посвящена методологии оценивания знаний и навыков студентов при преподавании английского языка в высших учебных заведениях и основана на широком описании ряда методических подходов к оценке знаний английского языка. Цель статьи — предоставить преподавателям подробную информацию о том, как реализовать комплексную стратегию оценивания в преподавании английского языка, а также представить различные методы оценивания, проанализировав их эффективность, преимущества и ограничения. Данное исследование позволяет определить общий уровень владения языком студентов с помощью методических приемов и выявить пути улучшения их языковых навыков.

Ключевые слова: *методология оценивание, стратегия, уровень владения языком, совершенствование*

1. Giriş. İngilis dilinin qiymətləndirilməsi

İngilis dilinin tədrisində qiymətləndirmə tələbələrin bacarığını və fəaliyyətini müəyyən etmək prosesidir və buna görə də təhsilin əsas aspektinə çevrilir. Ali təhsildə tədris auditoriyasında tədris materiallarını təqdim etdikdən sonra müəllimlər dəqiq məlumat əldə etmək üçün tələbələrə qiymətləndirilməsində ən uyğun vasitələrdən, metodlardan və prosedurlardan istifadə edirlər.

Son tədqiqatlar ingilis dili dərslərində tələbələrin biliklərinin qiymətləndirilməsi metodları ilə bağlı bir sıra müasir yanaşmaları araşdıraraq təhlil etmişdir. Əldə olunan tapıntıların dərinliyini və etibarlılığını təmin etmək üçün müxtəlif mənbələr nəzərdən keçirilmiş və metodoloji üsullardan istifadə edilmişdir. Dil qiymətləndirmə təcrübələri, prinsipləri və texnologiya inteqrasiyasının əsas elementləri H.V. Amyaqa, H.D. Braun, G. Hughes, L.F. Baxman, C.A. Çapelle və başqalarının əsərlərində əhatə olunmuşdur [1, 2, 3, 4, 5].

Tələbənin xüsusi ingilis dili bacarıqlarına dair biliklərinin qiymətləndirilməsinin nəticələri informativ ola bilər. Qiymətləndirmə müxtəlif metodoloji metodlardan istifadə etməklə davamlı prosesdir. L.F. Baxman, (Bachman L. F. 2010), H.D. Brouna görə (Brown H.D. 2002), bu, fərdin performans səviyyəsini obyektiv ölçə bilən neytral alətdir [2, 3]. İngilis dili dərslərində tələbələrin biliklərinin qiymətləndirilməsi həm tədrisin səmərəliliyinə, həm də tələbə nəticələrinə təsir edən dil təhsilinin mühüm aspektidir. Bu məqalə həm əənəvi, həm də müasir qiymətləndirmə üsullarını nəzərə alaraq ingilis dili biliyini qiymətləndirmək üçün istifadə olunan müxtəlif üsulları araşdırır.

2. İngilis dilinin tədrisində əənəvi qiymətləndirmə metodları

Məlumdur ki, imtahanlar biliyin qiymətləndirilməsində ən məşhur və geniş istifadə olunur. Yazılı və şifahi imtahanlar ingilis dilinin əənəvi qiymətləndirmə üsullarıdır. Yazılı testlər tələbələrin yazı, qrammatika, söz ehtiyatı və oxuduğunu başa düşmə bacarıqlarını ölçmək üçün tez-tez istifadə olunan əənəvi qiymətləndirmə formasıdır. Bu testlər adətən esse, tərcümə tapşırıqları, çoxseçimli suallar və qısa cavablı suallardan ibarətdir [4, s.64]. Çoxseçimli və doğru/yanlış suallar vasitəsilə bu tip qiymət-

ləndirmə obyektiv qiymətləndirmə sistemini təmin edir, qiymətləndirmə qərəzliyini azaldır və obyektiv qiymətləndirməyə imkan verir. O, geniş mövzuları əhatə edə bilər və standartlaşdırılıb, müxtəlif qruplardakı müxtəlif tələbələr arasında nəticələri müqayisə etməyi asanlaşdırır, genişmiqyaslı qiymətləndirmələri və müqayisələri asanlaşdırır. Digər tərəfdən, o, dil biliyi üçün vacib olan şifahi ünsiyyət bacarıqlarını effektiv şəkildə qiymətləndirməyə bilər. Qiymətləndirmənin yazılı növü materialı dərindən dərk etməkdənsə, əzbərləməyə təşviq edə bilər, bu da tələbələrin bilikləri praktiki vəziyyətlərdə tətbiq etmək imkanlarını potensial olaraq məhdudlaşdırır. Çox vaxt yazılı imtahanlar tələbələr arasında yüksək narahatlıq səviyyəsinə səbəb olur və bu, açıq-aydın performans təsir edə bilər və nəticədə onların real qabiliyyətlərini dəqiq əks etdirməyə bilər.

Şifahi imtahanlar tələbələrin danışma və dinləmə bacarıqlarını qiymətləndirir [1, s. 212]. Bu imtahanlara tez-tez təkbətək müsahibələr, təqdimatlar və ya qrup müzakirələri daxildir ki, bu da birbaşa danışq qabiliyyətini və dinlədiyini başa düşməyi – dil öyrənmənin vacib komponentlərini ölçür. Şifahi imtahan çox rahatdır, çünki o, tələbələrə real vaxt rejimində öz güclü tərəflərini və təkmilləşdirmə sahələrini anlamağa imkan verir, səlis danışq, tələffüz və interaktiv ünsiyyət bacarıqlarını qiymətləndirir, onların şifahi bacarıqlarının hərtərəfli qiymətləndirilməsini təklif edir [4, s. 68]. Buna baxmayaraq, bu üsullar o qədər də mükəmməl deyil, çünki uyğunsuzluqlara səbəb ola biləcək subyektiv qiymət verir. Bu, qiymətləndirmənin etibarlılığına və ədalətliliyinə təsir göstərə bilər. Şifahi imtahan çox vaxt aparır; bu, həm tələbələr, həm də müəllimlər üçün əhəmiyyətli vaxt tələb edir, onların böyük siniflərdə və ya məhdud resursları olan müəssisələrdə praktikliyini məhdudlaşdırır. Yazılı imtahanlar kimi, şifahi imtahanlar, xüsusən də ictimai nitqdən və ya təkbətək ünsiyyətdən narahat olan tələbələr üçün narahatlıq yarada bilər.

Həm yazılı, həm də şifahi imtahanlar ingilis dili biliyinin qiymətləndirilməsinin ayrılmaz hissəsidir. Yazılı imtahanlar müəyyən bacarıqların qiymətləndirilməsi üçün strukturlaşdırılmış və obyektiv vasitələr təklif etdiyi halda, şifahi imtahanlar tələbələrin interaktiv və kommunikativ qabiliyyətlərinin zəruri ölçüsünü təmin edir.

Qiymətləndirmə strategiyası çərçivəsində bu metodların balanslaşdırılması pedaqoqlara tələbələrinin dil biliklərini hərtərəfli başa düşməyə kömək edə bilər.

3. İngilis dilində qiymətləndirmə metodları

İngilis dilinin tədrisində qiymətləndirmə metodlarına tələbələrin güclü və zəif tərəflərini müəyyən edən diaqnostik qiymətləndirmələr, təlim prosesi zamanı əks əlaqə yaradan formativ qiymətləndirmələr və ümumi nailiyyətləri qiymətləndirən summativ qiymətləndirmələr daxildir. Digər üsullara tələbənin irəliləyişinə hərtərəfli baxış əldə etmək üçün orijinal qiymətləndirmələr, məsələn, portfoliolar, müsahibələr, təqdimatlar və əənəvi qiymətləndirmələr, məsələn, yazılı testlər və rubrikalar, müşahidələr və özünüqiymətləndirmə kimi üsullar daxildir.

Tədris proqramları və tələbə öyrənməsini təkmilləşdirmək üçün bilik, qabiliyyət, münasibət və inanclar haqqında empirik məlumatların qeydə alınması və tətbiqi metodik prosesi təhsildə qiymətləndirmə kimi tanınır [2, 5]. Bu hal müəllimlərə təlimatı istiqamətləndirmək və tələbə nəticələrini yaxşılaşdırmaq üçün lazım olan bilikləri verməklə təhsil prosesində mühüm rol oynayır.

İngilis dilinin tədrisində istifadə olunan qiymətləndirmə üsulları tələbələrin danışmaq, yazmaq, dinləmə və oxu da daxil olmaqla dilin əsasları üzrə biliklərini dəqiq ölçməlidir [1, 4]. Tələbə sərəştəsini müəyyən etməklə yanaşı, səmərəli qiymətləndirmə üsulları həm də kurikulumda dəyişiklikləri və tədris strategiyalarını istiqamətləndirir. Tələbələrin müxtəlif ehtiyaclarına və dil tədrisinin dəyişən mənzərəsinə görə bir sıra qiymətləndirmə metodlarından istifadə etmək vacibdir. Uzun müddətdir ki, dilin qiymətləndirilməsinin əsas dayaqları yazılı imtahanlar və şəfahi təqdimatlar olub. Daha dinamik və hərtərəfli qiymətləndirmə üsullarına ehtiyac, layihə əsaslı öyrənmə və portfelləri əhatə edən performans əsaslanan qiymətləndirmələrin artan qəbulu ilə vurğulanır. Bu üsullar tələbələrin tənqidi düşünmə qabiliyyətlərini və pragmatik dildən istifadəni daha dərinə başa düşməyi təklif edir [3, 5].

Auditoriya fəaliyyətləri kimi formativ qiymətləndirmələr tələbələrin irəliləyişlərinin monitorinqində və davamlı rəyin təmin edilməsində mühüm rol oynayır. Bu qiymətləndirmələr

müəllimlərə tələbələrin ümumi dil səviyyələrini müəyyən etməyə və tədris strategiyalarını müvafiq qaydada tənzimləməyə kömək edir. Bundan əlavə, kompüter əsaslı test və dil öyrənmə proqramları kimi texnologiya ilə gücləndirilmiş qiymətləndirmələrin inteqrasiyası dil biliyinin qiymətləndirilməsi üçün innovativ yollar təqdim etdi. Bu alətlər fərdi öyrənmə ehtiyaclarını ödəyən bilən interaktiv və adaptiv sınaq mühitləri təklif edir.

4. Performans – əsaslı qiymətləndirmələr

İngilis dilinin tədrisində fəaliyyətə əsaslanan qiymətləndirmələr tələbələrin bilik və bacarıqlarının praktiki tətbiqini vurğulayan dinamik qiymətləndirmə metodlarıdır. Ənənəvi qiymətləndirmələrdən fərqli olaraq, bu yanaşmalar tələbələrə öz öyrənmələrini daha orijinal kontekstlərdə nümayiş etdirməyə imkan verən real dünyaya tapşırıqlarına və layihələrə fokuslanır. Portfolio yaratmaq və layihə əsaslı öyrənmə kimi fəaliyyətlərlə məşğul olmaqla, tələbələr tənqidi düşüncə və problem həllindən əməkdaşlıq və ünsiyyətə qədər bir sıra sərəştələri nümayiş etdirə bilər [5, s. 54]. Bu üsullar təkcə tələbələrin irəliləyişlərinin hərtərəfli görünüşünü təmin etmir, həm də özünü əks etdirməyə və daha dərinə öyrənməyə təşviq edir. Bununla belə, onlar əhəmiyyətli vaxt və resurslar tələb edir və onların qiymətləndirilməsinin subyektiv xarakteri çətinliklər yarada bilər. Çox zaman fəaliyyətə əsaslanan qiymətləndirmə növünün tərkib hissələrin aşağıdakı təsvirlər daxil edilə bilər:

a) Portfoliolar tələbələrin müəyyən zaman daxilində toplanmış, onların irəliləyiş və nailiyyətlərini nümayiş etdirən sənədlər toplusudur. Bunlara esselər, layihə və oxu mətnlərinin hesablatları, qeydə alınmış çıxışlar və əks etdirən jurnallar daxil ola bilər. Portfoliolar tələbələrin geniş spektrli bacarıqları və öyrənmə təcrübələrini özündə cəmləşdirərək, onların qabiliyyət və irəliləyişlərinin vahid görünüşünü təmin edir. Onlar tələbələri öz öyrənmə proseslərini daha dərinə dərk etməyə təşviq edərək, özünü əks etdirməyə və özünüqiymətləndirməyə həvəsləndirir. Portfoliolara yazı, danışma və tənqidi düşüncə kimi müxtəlif bacarıqlar nümayiş etdirən müxtəlif iş növləri daxil ola bilər. Ancaq yenə də onların məhdudiyyətləri var. Portfolioların tərtibi və qiymətləndirilməsi həm tələbələr, həm də müəllimlər üçün çox vaxt apara bilər. Portfolioların qiymətləndirilməsi subyektiv ola bilər

və potensial olaraq qiymətləndirmədə uyğunsuzluqlara səbəb ola bilər. Tələb olunan geniş vaxt və resurslara görə portfelleri idarə etmək böyük siniflər üçün mümkün olmaya bilər [3, 4].

b) Layihə əsaslı öyrənmə tələbələrin layihə üzərində uzun müddət ərzində işləməsini və təqdimatla yekunlaşmasını əhatə edir. Bu üsul tədqiqat, yazı, əməkdaşlıq və təqdimat da daxil olmaqla müxtəlif bacarıqları qiymətləndirir. Bu yanaşma tələbələrə real dünya tapşırıqlarına cəlb edərək öyrənməni daha uyğun və mənalı edir. O, tələbələrə biliklərini praktiki kontekstdə tətbiq etməyə çağırmaqla, analiz, sintez və qiymətləndirmə kimi yüksək səviyyəli düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirir. Layihə əsaslı təlim əməkdaşlığı təşviq edir, komanda işini və ünsiyyət bacarıqlarını təşviq edir və tələbələrə biliklərinin praktiki tətbiqini təcrübədən keçirməyə imkan verir [4, s. 66]

Layihəyə əsaslanan girişin əks tərəfi ondan ibarətdir ki, layihə əsaslı öyrənmənin həyata keçirilməsi əhəmiyyətli vaxt və resurs tələb edir ki, bu da həmişə mövcud olmaya bilər. Qrup işinin qiymətləndirilməsi çətin ola bilər, çünki bütün qrup üzvlərinin bərabər şəkildə töhfə verməsini və ədalətli qiymətləndirmə almasını təmin etmək çətinidir.

5. İngilis dilinin tədrisində formativ qiymətləndirmə

Formativ qiymətləndirmə metodları ingilis dilinin tədrisində əhəmiyyət kəsb edir, tələbələrin öyrənməsinə nəzarət etmək və həm tədris, həm də tələbə performansını artıran davamlı rəy təklif etmək üçün alətlər kimi xidmət edir. Tədris dövrünün sonunda öyrənməni qiymətləndirən summativ qiymətləndirmələrdən fərqli olaraq, formativ qiymətləndirmələr öyrənmə səyahəti boyunca davamlı olaraq baş verir. Bu yanaşma müəllimlərə öyrənmə boşluqlarını tez müəyyən etməyə və onları operativ şəkildə aradan qaldırmağa imkan verir, tələbələrin irəlilədikcə lazımı dəstəyi almasını təmin edir. Bu üsullar müxtəlif strategiyaları, o cümlədən kvizlər, auditoriya fəaliyyətləri, həmyaşıdların qiymətləndirilməsi və müəllimlərin müşahidələrini əhatə edir, bunların hamısı real vaxt rejimində tələbələrin güclü tərəflərini və təkmilləşdirməyə ehtiyacı olan sahələri müəyyənəlməyə yönəlib. Kvizlər anlayışın tez yoxlanılması üçün ef-

ektivdir və gündəlik dərslərə problemsiz şəkildə daxil edilə bilər. Qrup işi və müzakirələr kimi sinif fəaliyyətləri tələbələrə biliklərini birgə tətbiq etmək, daha dərinlən anlama və tənqidi düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün imkanlar yaradır. Bundan əlavə, həmyaşıdların qiymətləndirilməsi tələbələrə bir-birinin işi ilə məşğul olmağa həvəsləndirir, onların analitik qabiliyyətlərini artırır və məsuliyyət hissini artırır.

Bu yanaşma daha həssas və uyğunlaşa bilən öyrənmə mühitini inkişaf etdirir, tələbə cəlbini və motivasiyasını artırır. Tələbələr mütəmadi olaraq konstruktiv rəy aldıqda, onların motivasiyasını saxlamaq və öyrənmələrinə investisiya qoymaq ehtimalı daha yüksək olur. Onlar təhsil səyahətlərinin fəal iştirakçılarna çevrilirlər, hədəflər qoyurlar və öz irəliləyişlərinə sahib olurlar. Faydalarına baxmayaraq, formativ qiymətləndirmələrin effektiv şəkildə həyata keçirilməsi vaxt apara bilər və diqqətli planlaşdırma tələb edir. Müəllimlər davamlı qiymətləndirmə ehtiyacını tez-tez yaradıcılıq və çeviklik tələb edən kurikulumun məzmununun çatdırılması tələbləri ilə balanslaşdırmalıdırlar.

Problemin aktuallığı. İngilis dili dərslərində tələbələrin biliklərinin qiymətləndirilməsi tələbələrin öyrənmə və bacarıqlarını nümayiş etdirmələrinin müxtəlif yollarını qəbul edən çoxşaxəli yanaşma tələb edir. Yazılı və şifahi imtahanlar kimi ənənəvi qiymətləndirmələr qrammatika, lüğət və anlama kimi təməl dil bacarıqlarını ölçmək üçün strukturlaşdırılmış və standartlaşdırılmış yollar təqdim edir. Bu üsullar yaxşı qurulmuşdur və müxtəlif tələbə qrupları arasında obyektivlik və müqayisəlilik üstünlüyü təklif edir. Bununla belə, onların, xüsusən də interaktiv ünsiyyət bacarıqlarının qiymətləndirilməsində və dərin, mənalı öyrənmənin təşviqində məhdudiyyətləri vardır.

Problemin elmi yeniliyi. Universitetlərə ingilis dilində tələbələrin bilik və bacarıqların qiymətləndirilməsində müasir nəzəriyyələrin köməyi ilə araşdırılmış və ingilis dilinin tədrisində yeni metodik üsulları təqdim etmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə tədqiqatın nəticələri ali pedaqoji təhsil müəssisələrində ingilis dilinin tədrisi praktikasında istifadə oluna bilər. Bundan əlavə, praktiki tətbiqlərdən universitetlərdə ingilis dilinin tədrisi metodikası kurslarında istifadə edilə bilər.

Ədəbiyyat

1. Амяга Н.В., Аймаутова Н.Е., Онзимба Ленюнго Ж.Б., Обратная связь в исследованиях межличностного взаимодействия // Вестник РУДН. Серия: Социология. № 3: –2014, –pp. 207 - 215.
2. Bachman, L. F. Building and supporting a case for test use. // Language Assessment Quarterly, 2(1), – 2005. –pp. 1-34.
3. Brown, H.D. Language Assessment: Principles and Classroom Practices. 3rd edition, // Pearson, Longman, San Francisco, USA 2004, (340 p.) –pp. 90-94; 313-320
4. Chapelle, C. A., Douglas, D., Assessing Language through Computer Technology // Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2006, (138), –pp. 64-75
5. Hughes, G. Identity and belonging in social learning groups: the value of distinguishing the social, operational and knowledge-related dimensions // British Educational Research Journal, 36, no. 2010 1: –pp. 47- 63.

Redaksiyaya daxil olub: 18.09.2025.